

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

АДРЕС: Йошкар-Ола, Пограничный урем, 45, „Ямде лий“ редакций.

1941 ий 8 февраль № 6 (687)

И. В. Сталин ден К. Е. Ворошилов йолташ шамыч

Климент Ефремович ВОРОШИЛОВ йолташлан

Большевистский партийын Центральный Комитетше ден ССР Союз Калык Комиссар-шамыч Совет тыйым, Ленин ден Сталинын ӱшанле соратникшым, коммунистический партийым эн активно ыштыше шамыч гыч иктыжым, Советский государствын вооруженный вийжын кугу организаторжым да Йошкар Армийын кугу полководецшым,—тыйын кудло иет темме кечын шокшын саламлат.

Рвезе жапет гычак пӱтынь шке илышетым тый пашазе классын пашаже верч, коммунизм верч революционный кучедалмашлан пуэнат. 1905—1907 ийласе первый русский революций ийлаште тый революционный донецкий пашазе-шамычынончыл радамыштышт кучедалынат да Ленин да Сталин дене пырля мемнан большевистский партийым ыштенат. Тый Великий Октябрьский социалистический революцийын эн активный участникше-шамыч гыч иктыже да Донбассыште революцийын большевистский руководительже, Пашазе-Кресаньык Йошкар Армийын первый организаторжо-шамыч гыч иктыже лийынат. Тыйын командоватлымет дене 5-ше Украинский армий 1918 ийыште, белоказачий контрреволюцийын йыр авырен шогымо кольцожым кӱрлын, Царицыныш героический походым ыштен. Шкенжым нигунам мондалтдымашлык чап дене леведше Первый Конный армийым тыйын вуйлатен участвоватлымет годым ыштыме. Тый тиде армий дене деникинский контрреволюцийым шалатен, белополяк-шамычым громитлен, Врангельын ош бандыже-шамычым пытарен, чапле сеҥымашан корным эртен толынат.

Куатле да грозный вийыш кушмашыже дене Йошкар Армий шукыштыжо—Йошкар Армийым вуйлатыме шотышто тыйын нойыде шуко ий годым ыштыме пашатлан обязан улеш.

Тыйын чапле революционный деятельностетын чыла этапыштыжат партий тыйын партий ден советский калыкын тушманышт ваштареш мужественно да последовательно кучедалше лийын шогыметым шинча. Партийный руководитель, государственный деятель, Йошкар Армийын строительже лийын шкендын нойыде да плодотворный ыштыме пашат дене тый мемнан партий ден советский калыкын йӧратымашышт ден пагалымашышт заслужитленат.

Мемнан партий ден Советский государствын благыштлан шуко ий годым таза лияш да умбакыжат плодотворный пашам ыштышет тыланет, мемнан шерге другна да боевой йолташна, уло шӱмна дене желатлена.

Всесоюзный Коммунистический (большевик-шамыч) Партийын Центральный Комитетше.

ССР Союз Калык Комиссар-шамыч Совет.

КЛИМЕНТ ЕФРЕМОВИЧ ВОРОШИЛОВ ЙОЛТАШЫМ ЛЕНИН ОРДЕН ДЕНЕ НАГРАДИТЛЫМЕ НЕРГЕН

СССР Верховный Совет Президиумын Указше

Большевистский партий ден Советский государствым ыштыме пашаште, Йошкар Армийым организоватлыме да пеҥгыдемдыме пашаште кугу заслугыжо-шамычлан Климент Ефремович **Ворошилов** йолташым, тудын кудло ийже темме кечын,—Ленин орден дене наградитлаш.

СССР Верховный Совет Президиум Председатель **М. КАЛИНИН.**

СССР Верховный Совет Президиум Секретарь **А. ГОРКИН.**

Москва, Кремль. 1941 ий 3 февраль.

СССР Верховный Советын Кандашымше Сессийже 25 февральыште почылтеш

Советский Социалистический Республика-шамыч Союз Верховный Советын Кандашымше Сессийжым тений 25 февральыште Москва олаш созыватлаш СССР Верховный Совет Президиум Указым луктын.

Л. П. Берия йолташ

СССР Внутренний Паша Калык Комиссар Л. П. Берия йолташлан Государственный Безопасность Генеральный Комиссар званийым присвоитлыме нерген

СССР Верховный Совет Президиумын Указше

СССР Внутренний Паша Калык Комиссар Лаврентий Павлович **Берия** йолташлан Государственный Безопасность **Генеральный Комиссар** званийым присвоитлаш.

СССР Верховный Совет Президиум Председатель **М. КАЛИНИН.**

СССР Верховный Совет Президиум Секретарь **А. ГОРКИН.**

Москва, Кремль. 1941 ий 30 январь.

СССР Внутренний Паша Калык Комиссариатым кок Калык Комиссариатлан разделитлыме

СССР Внутренний Паша Калык Комиссариатым СССР Внутренний Паша Калык Комиссариат ден СССР Государственный Безопасность Калык Комиссариатлан разделитлаш манын СССР Верховный Совет Президиум 1941 ий 3 февральыште Указым луктын.

* *
*

СССР Внутренний Паша Калык Комиссарлан Лаврентий Павлович **Берия** йолташым назначитлыме.

СССР Государственный Безопасность Калык Комиссарлан Всеволод Николаевич **Меркулов** йолташым назначитлыме.

* *
*

СССР Внутренний Паша Калык Комиссар Лаврентий Павлович **Берия** йолташым СССР Калык Комиссар-шамыч Совет Председательын заместительжылан назначитлаш СССР Верховный Совет Президиум 1941 ий 3 февральыште Указым луктын.

2 февральыште Йошкар-Олаште Йошкар Армийын XXIII идалыкше лӱмеш комсомольский кросс тӱҥалын. Кросс 28 февраль марте эрта. Снимкыште: пӧрьеҥ-шамычын кайымышт.

Фото М. Чуршуковын.

Академик С. А. Чаплыгин—Социалистический Трудын геройжо

Академик Сергей Алексеевич Чаплыгинын научный пашам ышташ тӱҥалмыжлан 50 ий теме. Тудо кугу ученый. Тудын аэродинамикыште у исследованийже-шамыч боевой самолет-шамычын скоростьыштым ятырак кугемдаш йӧным ыштеныт.

1941 ийын 1 февральыште СССР Верховный Совет Президиумын Указше почеш ончыч Ленин орден дене да Трудовой Йошкар Знамя орден дене наградитлыме С. А. Чаплыгин йолташлан Ленин орденым да „Серп и Молот“ шӧртньӧ медальым пуэн, Социалистический Трудын геройжо званийым присвоитлыме.

Вениамин Михайлович дене вашлийына

Ме кас велеш Сернурысо социалистический культура пӧртышкӧ погынышна. Газетым, журналым лудына, домино да биллиард дене модына. Ончена, мемнан деке СССР Верховный Советыш депутатлан кандидат Вениамин Михайлович Кушнарев йолташ толеш. Тудо мемнан дене порын саламлыш, тунемммына, нерген йодышто. Варажым Вениамин Михайлович кузе гражданский войнаште лиймыже, басмач-шамыч ваштареш кучедалмыже, кузе эмганымыже нерген каласкалыш.

Ме тудым шулен шинчен колыштна. Вениамин Михайлович — большевистский партийын ӱшанле эргыже, тудын верч голосоватлаш кӱлеш.

Эрлашыжым — 30 январьыште мемнан пионерский сбор лие. Ме тушто СССР Верховный Советыш сайлымашлан ямдылалташ полшаш решитлышна. Сбор деч вара колхозланна ломыжым погаш кайышна.

М. ШУТОВ,
А. ЗЫКОВ,
В. ЯРЫГИН.

Сернурский средний школа, 6-шо „Б“ класс.

Сайлыме кече вашеш

16-шо февраль — СССР Верховный Советыш сайлыме кече. Тиде кечым ме пеш кугу куанымаш дене вашлийына. Ме — Киселева Рая, Кугуелова Надя да мый Йошкар-Оласе 14-ше избирательный участкыште избиратель-шамычын фамилийыштым, лӱмыштым проверитлаш да активый ден лудмо залым плакат, лозунг, портрет-шамыч дене сӧрастараш полшена. Школа гыч толмеке ача-аваланна, иза-акаланна СССР Конституций ден СССР Верховный Советыш сайлыме нерген Положенийым умылтарена да кандидат-шамычын биографийыштым газета гыч лудын пуышна. Ынде ача-авана, иза-акана, сайлыме нерген положенийым сай палат. Шке йӱкыштым кӧлан пуштш нерген нуно шинчат.

КАПЕЛЬКИНА ЗОЯ.

Йошкар-Ола, 8-ше №-ан средний школа, 7-ше класс.

Шкенан школым ончыл радамыш лукшаш верч кучедалына

Юледӱр НСШ-те (Куженерский район) тунемше-шамыч ойлат

Снимкыште: ученический комитетын заседанийже. Учком председатель Ахметов Вахап Шой-Шудумарский НСШ дене ыштыме соцдоговорым кузе шуктымо нерген каласкала.

Фото **М. Чуршуковын.**

Мемнан пашана

1 сентябрь годсек мемнан ученический организаций ятыр пашам ыштен. Ученический комитет ден классный организатор-шамычын пашашт положений почеш план дене ышталтын. Эн тӱҥжӧ — социалистический соревнованийышке ушнен сай успеваемость да сознательный дисциплина верч, внеклассный пашам саемдышаш верч кучедалын улына. Мемнан школа Шой-Шудумарский неполный средний школа дене соревноватла. Адак класс дене класс-шамыч, тыгак кажне тунемше - шамыч ваш-ваш соревноватлен тунемыт. Соревноватлен тунемме дене школыштына начар отметка шагалемын да „сай“ да „отлично“ шукемын: ятыр классный организатор-шамыч мутлан, 6-шо „Б“ классын организаторжо Костромина Тоня, 5-ше „А“ классын—Шубин Виталий, 6-шо „А“ классын—Костромина Анна шке классыштым ончыл верыш лукшаш верч,

школын честьше верч чот кучедалыныт. Классный организатор - шамычын пашаштышт ученический комитет член-шамыч эреак полшен шогат.

Кажне тунемшын соцобязательствым кузе шуктымыжым проверятлашлан классный организатор-шамыч шке классыштышт соцсоревнований учет листокым ыштеныт, нуно тушко кече еда кӧ могай отметкым налеш, дисциплиным кузе куча, отмечатлат. Кажне арня мучашеш класс еда общий итогым ыштат.

Школыштына тылзылан кок гана „Луч“ лӱман общешкольный газета, адак, 4-ше класс гыч тӱҥалын 7-ше класс марте классный газета-шамыч лектыт. Газетыштат соцсоревнований нерген эреак возалтеш. 4-ше „Б“ классыште тунемше-шамыч „Зорька“ лӱман пырдыж газетым луктыт, тиде газета пеш чаплын оформитлалтеш, садланак каникул жапыште у ий лӱмеш лекше газета районный выставкыште первый верым налын.

Добровольный общество дене кружок пашаштат ученический комитет член-шамыч полшен шогат. Теве СВБ, МОПР, Осоавиахим организаций, ПВХО, ЮВС, литературный кружок да молат пашам сай ыштат. Кызыт эше ял озанлык машина-шамычым изучатлаш кружокым организоватлен улына. Мемнан йоча-шамыч икте кодде могай гынат кружокышто участвоватлат.

Тыгеракын ученический организацийын да кажне тунемшын школын честьше верч кучедалмыже, тудым ончыл верыш лукташ тыршымыже дене мемнан школа первый полугодийыште Куженерский районлан первый верышке лектын. Икымше чырыкыште школыштына успеваемость 83 процент ыле гын, кызыт 90 процентышке шуын. 324 тунемше кокла гыч 100 утлаже „хорошо“ да „отлично“ отметка дене гына тунемыт.

Ме умбакыже тиде сеҥымашеш она чарне, а шкенан ончылан тунемме ий пытымашеш чыла начар отметкым пытараш, сайын да отлично отметка дене вес классыш вончаш задачым шынденна. Кызыт районышто первый верым налын улына гын, умбакыжым республика мучко первый верыш лекшаш верч кучедалына.

Ахметов Вахап.
Учком председатель.

Миша йолташемлан полшем

Шыжым, тунемаш тӱҥалмеке мемнан классыште южо йоча-шамыч начар тунемаш тӱҥальыч. Тиде мемнам пеш волноватлыш, садлан ме отличник - шамыч начар тунемше-шамычлан полшаш решитлышна. Мыят Тетерин Мишалан полшаш тӱҥальым. Тудын арифметика да руш йылме дене „плохо“ ыле. Миша урокышто тунемме материалым сайын огеш умло гын, кечывал каныш жапыште але урок деч вара кодынат, мый умылтарем, учебник гыч пример-шамычым ончыктем, а вара вес задачым шканже ыштыктем ыле.

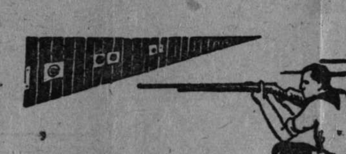
Руш йылме дене гын, книга гыч лудын диктантым возыктем, а вара могай йоҥлыш уло гын, проверятлен, тӧрлатена ыле.

Адак кажне эрдене Мишан мӧҥгӧ пумо пашам кузе шуктымыжым проверятленам. Миша шкежат мыйын полшымемлан куана да чыла заданьым сайын шукташ тырша ыле. Тыге тудо 1-ше чырык мучашеш арифметика денат, руш

йылме денат начар отметкым пытарыш. А варажым посредственный отметкыжымат „хорошолан“ тӧрлаташ тӱҥале. Кызыт гын, тудын 6 предмет дене хорошо,-молыжо посредственно. Вашке Миша ударник лиеш.

Грязина Ольга.
4-ше „А“ класс.

Родиным аралаш ямдылалт кушкына

Ме шкенан родинам мучашдыме йӧратена, садлан тудым аралаш изинекак ямдылалт кушкына. Ме ончыкылык йошкарармеец улына. Военный пашам тунемаш — тиде мемнан эн йӧратыме паша, ме ЮВС, ПВХО кружокым организоватлен улына, ЮВС кружок дене граждан войнан участникше, школа директор Петр Семенович вуйлата. Тудо мыланна гражданский война нерген чӱчкыдынак каласкала, а ме колышташ пешак йӧратенат, куанен колыштына.

Тышкен винтовкын материальный частьшым тунемын улына, кызыт лӱйымашын теорийжым тунемына. Ме практический занятийым чытен кертде вучена, чыланат Юный Ворошиловский стрелок значоклан нормым сдатлена.

ПВХО кружокышкат ятыр йоча-шамыч возалтыныт, нуно противо-воздушный химический оборона пашам сайын шинчаш да ПВХО значоклан нормым сдатлаш обязательствым налыныт. Каникул жапыште противогаз дене лыжный соревнованийым эртарыме. Тиде соревнованийыште Ахметов Вахап, Тетерин Аркадий, Фоминых Аркадий да молат сай результатым ончыктеныт. Кызыт кружок занятийыште защитный комната ден убежище нерген тунемыт. Март тылзыште ПВХО значоклан нормым сдатлаш тӱҥалына.

Комелин Александр.
6-шо класс.

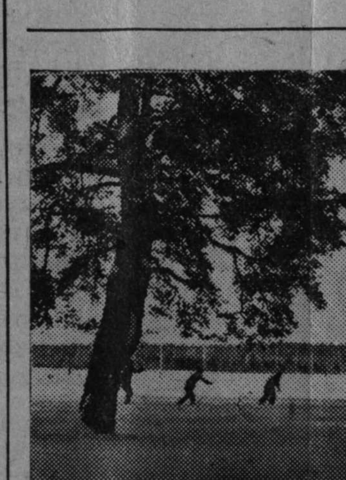
Шкенан колхозышто самырык вольыкым ончена

Ик гана звеневой сборышто старший пионервожатый Валентина Андреевна мыланна „Пионерская правда“ гыч Кесовогорский самырык животновод-шамычын пионер ден школьник-шамычлан возымо письмаштым лудын пуыш.

Кесовогорский пионер-шамыч сай пашам тӱҥалыныт, нуно 1933 — 1934 ий годсекак шке колхозыштышт самырык вольыкым шефыш налын ончат. Тиде паша мыланна пеш келшыш. Садлан ме Вася йолташем дене коктын сбор эрлашыжымак урок деч вара шкенан колхоз правленийышке самырык вольыкым шефыш налаш йодаш кайышна. Мыланна ик чома гыч ончаш разрешитлышт. Ме тудо кечак чомаланна лӱмым пуышна: мыйын чомам „Рекордистка“, а Васян—„Дочка“. Тылеч вара ме кажне кечын гаяк урок деч вара конный дворыш коштына: чоманам эрыктена, яндар южыш луктын коштыктена. Ме нуным Йошкар Армийыш пуаш йӧршым ончен кушташ мутым пуэна.

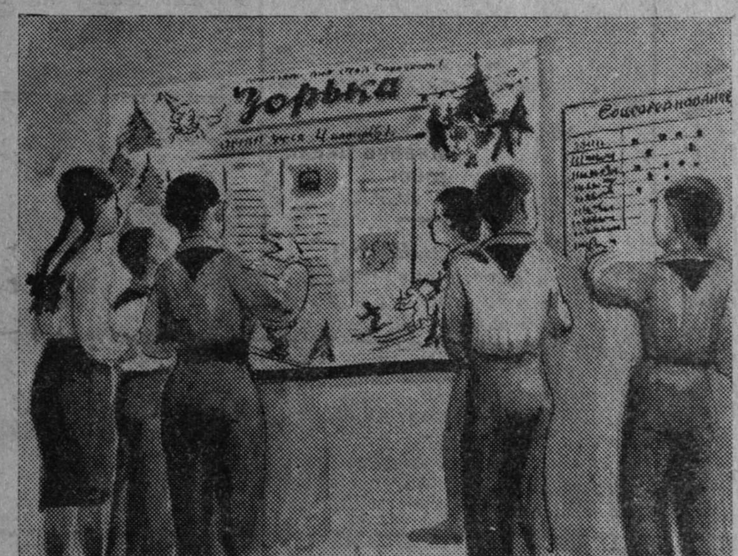
Пионер - шамыч, теат шкендан колхозышто самырык вольыкым шефыш налза, ончен куштыза.

Смышляев Виктор.
6-шо „Б“ класс.

Эх, ече дене кошташыже могай сай!

Фотоэтюд А. Овечкинын.

Йоча художественный олимпиадылан ямдылалтам

Мыйын эн йӧратыме пашам — тиде сӱретлымаш. Мый ик кечат сӱретлыде ом код, кажне кечын могай гынат сӱретым шке гыч шонен, карандаш ценат, чия денат сӱретлем. А утларакшым природым сӱретлаш йӧратем.

1939 ийыште „Пионерская правдан“ сай сӱрет-шамычлан конкурсыштыжо участвоватленам: танк-шамычын наступленийыш каймыштым сӱретлен колтенам да конкурсышто премийым налынам.

1940 ийыште районный, адак республиканский йоча художественный олимпиадыште участвоватленам. Тиде олимпиадылан Крымысе природым да Белоруссийысе хижина-шамычым сӱретлен ямдыленам ыле. Тидланат премироватленыт.

Мый 1941 ийсе йоча художественный олимпиадылан ямдылалташ тӱҥалынам: кызыт фанер оҥаш чия дене коницым сӱретлем.

Шарнин Владик.
4-ше „Б“ класс.

Отлично тунемам

1-ше класс годсекак мый отлично тунемам. Тыште нимогай секретат уке: урокышто туныктышын умылтарымыжым внимательно колыштам, садлан чыла умлем. Мӧҥгӧ пумо пашам гын, мый школа гыч толмек ямдылаш тӱҥалам. Чыла ямдылен шуктымек модаш лектам, авамлан сомыл ышташ полшем. А кастене художественный литературым лудам.

Тетерина Женя.
4-ше „А“ класс.

Снимкыште: ПВХО кружокын занятийже. Кружок вуйлатыше А. Г. Шутылев противогазым кузе чийме нерген умылтара.

Фото **М. Чуршуковын.**

Отрядын честьше верч кучедалына

Мемнан пионерский организацийыште 150 пионер уло. Чылаже кум отряд да 18 звена. Пионер паша утларакшым звеналаште ышталтеш. Кажне звено шке ончыланже сай да отлично тунемаш задачым шынден. Тиде задачым шукташлан ик звено дене вес звено соревноватлен тунемыт. Шуко пионер-шамыч шке звеноштым ончыл верыш лукшаш верч, отрядын честьше верч чот тыршат. Звеневой вожатый-шамыч кажне пионерын кузе тунеммышт, могай отметкым налмышт нерген учетым ыштат да арня мучашеш звено дене погынен обсуждатлат. Сайын да отлично тунемше пионер - шамыч шеҥгелан кодшо йолташыштлан полышым организоватленыт. Тыгеракын южо звеношто 2-шо чырык пытымашеш начар отметкым пытарыме. Мутлан Костромина Тонян, Бусыгина Фисан, Чернова Тамаран, Тетерина Женян звеноштышт успеваемость 100 процентыш шуын.

Адак вожатый - шамыч шке звеноштым чумырен, оҥай ойлымаш-шамычым, „Пионерская правда“ гыч статья-шамычым лудыт, обсуждатлат. Ленинын, Сталинын да нунын соратникыштын биографийыштым тунемыт.

Отрядной сборланат звено денак ямдылалтыт. Отрядной сборым тылзылан ик гана эртарена. Сбор деч ончыч линейка лиеш. Тиде йоча-шамычын дисциплиныштым пеҥгыдемдаш полша да аккуратный лияш туныкта. Сбор интересно эрталтеш. Тушто кажне звенасе пионерын тунеммышт нерген кутырена, тӱрлӧ тема дене беседым эртарена, лудына, художественный выступленият лиеш. Теве 25 декабрьыште сбор пеш интересно эртыш. Ме тушко „Трудовик“ колхоз гыч белофинн-шамыч ваштареш кучедалмаште участвоватлыше йошкарармеец Алексей Иванович Смышляевым ӱжна. Тудо мемнан йодмылан келшыш, пионер-шамычлан пеш интересный беседым ыштыш.

Мемнан школа пеленсе пионерский организаций школым ончыл верыш лукшаш верч чот тырша, но южо пионер да вожатый-шамыч але звенон, отрядын честьше верч пионер семын кучедалын огытыл,

садланак 150 пионер гыч 10 пионерын начар отметкышт уло. Умбакыжым ме начар отметкым пытарашлан уло вийнам пыштена.

В. А. Хорошавина.
Старший пионервожатый.

„Затейник“ кружокын пашаже

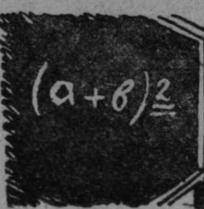
„Затейник“ кружокын тӱҥ пашаже — йоча-шамычын творчествыштым, инициативыштым, самодеятельностьыштым кушташ, дисциплинированный лияш туныкташ. Садлан ме планымат нунын интересышт, желанийышт почеш ыштена.

„Затейник“ кружок дене тӱрлӧ модышым, инсценировкым, танцым тунемына, оҥай йомакым лудына. Адак йоча-шамыч шкеат йомакым колтат.

Чыла тиде пашам изи-шамыч пеш йӧратат да кружок занятийыште активно участвоватлат. Кызыт 1-ше ден 2-шо классыште тунемше-шамыч чыланат тиде кружокышко возалтыныт.

Теве шукерте огыл „Гриць да пан“ лӱман Западный Украинысе калык йомакым, адак „Про царского генерала и умного мужика“ лӱман Западный Белоруссийсе калык йомакым лудна.

А. М. Чернова.
1-ше классын туныктышыжо.

Литературный кружокым организоватлыме

Ученический комитетын инициативше дене школыштына 2-шо чырык гыч литературный кружокым организоватлыме. Тиде кружок занятийышке 5-ше, 6-шо да 7-ше классыште тунемше-шамыч коштыт.

Кружокышто йоча-шамычын желанийышт дене Александр Николаевич Островскийын „Гроза“ пьесыжым лудына да тудын содержанийжым каласкалена. Тиде драмым ик занятий гыч лудын пытарена, вара анализым ыштена.

А умбакыже М. Ю. Лермонтовын юбилейжылан ямдылалташ тӱҥалына.

КОСТИН АЛЕКСАНДР, ЮФЕРЕВА НИНА.

Чыланат сай да отлично тунемына

Звено вожатыйлан мый кокымшо ий ыштем. Мемнан звено пашам сбор гыч сборыш гына огыл, а кажне кечын ышта. Мутлан, иктаж пионер начар отметкым налеш гын, сборым вучен шинчаш мо? Уке, ме тудо кечак урок деч вара погынена да начар отметкын причинывым паленналына. Полыш кӱлеш гын, полшена, а урок ямдылаш ӧрканышыже деч вес уроклан ямдылалт толаш требоватлена. Тыгай порядокым мемнан кажне пионер шинча, садлан кажныжат уроклан сайын ямдылалтеш. Кызыт мемнан звеношто ик пионерынат начар отметкыже уке. Дисциплина гын, отличный.

Кызыт шуко школласе пионер ден школьник-шамыч шке колхозыштышт самырык вольыкым шефыш налыныт. А ме гын, тидын нерген шуко ойлен улына, но але марте пашашке кӱлын пижын огынал. Ме тиде кечылаште шкенан звено дене ик лишыл колхозышто шефствоватлаш тӱҥалына да моло звено - шамычымат самырык вольыкым сайын ончен кушташ соревнованийышке ӱжына.

КОСТРОМИНА ТОНЯ.
3-шо звенон вожатыйже.

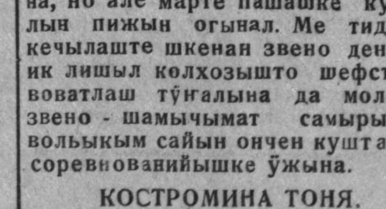

Граница вес велне

Румынийыште мо лийын?

Январь тылзе мучашыште Румынийыште правительствын войскаже ден „Железная гвардия“ организацийын участник-ше-шамыч коклаште кучедалмаш лийын шоген. „Железногвардеец-шамыч“ властым шке кидышкышт налаш толашеныт. Бухарест олаште — Румынийын столицыштыже, кужу жап кучедалмаш лийын. Войска-шамыч кучедалмаш дене провинцийласе ола-шамычым наледеныт. Правительство шке тушманжын выступленийжым темдал кертын.

Румынийыште тиде кучедалмашеш 5 тӱжем утла еҥ колен.

Снимкыште: Английыште Андерсонысо-бомбоубежищын кӧргыжӧ.

Английыште ӱдрамаш-шамычым мобилизоватлат

Война ышташ шуко самолет, танк, пушка, снаряд кӱлеш. Кучедалше эл-шамычлаште военный промышленностьлан шуко кушкеш. Южо эллаштыже, мутлан Английыште, военный фабриклаште да заводлаште ӱдрамаш пашазе-шамыч огыт сите.

Садлан Английыште 20 ияш деч кугу ӱдрамаш - шамыч переписьым эртат. Варажым ӱдрамаш - шамычым военный предприятийлашке паша ышташ мобилизоватлаш тӱҥалыт.

ЖАП ДА ЧИСЛА

Секунда да минута—пешак кӱчык жап, чын вет? Но миллион да миллиард тыгай секунда але минута кунар жапым налыт? Тидын нерген нимом шотлыдеак кӧ викак каласен кертеш?

Тыглай арифметический шотлымашым ыштет гын, ӧрыктарыше результат-шамыч лектыт.

Айдеме кокла шот дене кок миллиард секундым ила. Кум миллиард секундым иламашат шуэн лиеда. А тыланет, лудшо йолташ, улыжат пел миллиард секунд чоло гына... Миллиард секунд—37,7 ий. А идалыкыште 526 тӱжем наре минута, але 31,6 миллион секунд.

Америкым 4 курымат пелэ ожно почыныт. Тиде пеш шукерте лийын,—манын ме шонена... Вет тудын годсек тиде первобытный материкыште мыняр государство-шамыч лиеденыт!

Туге гынат, Америкым почмылан эше чырык миллиард минутат эртен огыл... Колумб Америкыш улыжат 14 миллиард секунд ожно велэ миен.

Тиде велэ огыл. Мемнан эра тӱҥалме годсек 1940 ий эртыш. Тиде улыжат ик миллиард минут утларак велэ. Миллиард минут—$1901^{1}/_{3}$ ий.

Те ала миллиард марте шотлынеда?

Арам ида тӧчӧ: нормально пашам ыштеда гын, миллиард марте шотлаш 5.0 ий кӱлеш.

М. Астров.

Маска ден тылзе

К. Чуковский

Шоналтен ик гана
Каяш тылзыш Маска:
„Кайык семын ме тушко миена!“
Маскан игышт—почеш:
„Ме кайна иквереш
Тылзыш, тылзышке ме каена!“
Кок шулдырым туштак
Муын кондыш Корак,
Шем орелын кугу шулдырлам.
А эша нып шулдырым,
Пӧрт кайык шулдырым,
Нунылан муын кондыш тумына.
Важык йол Маскана
Чоҥешташ йӧслана,
Да ок керт, да ок керт чоҥештен.
Чара вер покшелне
Ош тылзе йымалне
Ораде Маскана шогылт ончен.
Кӱза тудо кугу пӱнчӧ вуйыш
Кӱкшӧ, тылзе век вуйым шуя.
А тылзе гыч ӱлык
Чарашке чылт мӱйла
Шӧртнӧ мӱяк йогалын кая.
„Тиде тылзыш кӱзем,
Сай лиеш мыланем.
Чоҥешталын мураш, кушталташ.
Ты тылзыш вашкен
Мияш ыле мылам чоҥештен,
Тиде мӱй гае тылзыш шуаш“.
Тарвата ик шулдырым,
Тарвата вес шулдырым
Теве-теве каваш чымалтеш.
Ик копам нӧлталеш,
Весе ден лупшалеш.
Да тылзыш ончен шогылтеш.
Пӱнчӧ дене чараште
Шинчылтыт тораште
Пире-шамыч шинчылтыт тӱшкан.
„Эй Маска! Ой, ораде улат,
Тылзым мом поктылат
Мӧнгӧ тые Маска пӧртылян!“
„Мо чодра мыланем?
Мый каваш чоҥештем,
Мӱян тылзыште ме каена!“
Шулдыр лупшалте...
Ӱлык кӱйла шуҥгалте,

Керылте купыш окмак Маскана.
Бегемот вошттылеш, вошттылеш,
Кажне янлык маскам игылтеш.
А тылзе пеш кӱшнӧ
А тылзе мӱндырнӧ
Пыл шенгеке тылзе шылеш.

Айзенворт кусарен.

Туштан сӱрет

Тыште могай янлык уло, кычалза. **БАКЛАНОВ ЙЫВАН.**

Йодыш—шутка

Еҥ имне дене палемдыме верышке миен шуэш да первыяк мом ойла?

Степанов Поликар.
Сотнурский район,
Кожлаерский средний школа.

Логогриф-шамыч

„М“ дене—фрукт,
„М“ деч посна—французский ола.

Майоров Сергей.
Волжский район,
Помарский средний школа.

„Д“ дене—писте кӱр дене ыштат,
„Б“ дене—ашныме кайык.

Иванов Павел.
Звениговский район,
К.-Шигаковский НСШ.

Тушто-шамыч

1. Кӱсен кӧргеш нангаем, мӧнгеш имне дене конден ом керт.

Степанов Александр.
Татарский АССР,
Красноборский район,
Байтугановский НСШ.

2. Кечывалым мала, йӱдым кынелеш.

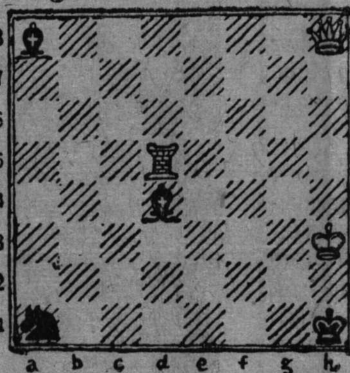
Кельмаков Алексей.
Звениговский район,
К.-Шигаковский НСШ.

Первый конкурс

„Ямде лий“ газета шахматный задача - шамычым решатлашлан первый конкурсым увертара. Конкурсыш 5 задача пурталтеш. Правильно решатлымылан очко-шамыч тыге шотлалтыт: 2 ходан задачылан—1 очко, 3 ходан задачылан—2 очко, 4 да утларак ходан задачылан—3 очко.

Мемнан конкурсышто чылаже 10 очком поген ситараш лиеш. Эн шуко очком налше йоча-шамычлан пӧлек пуалтеш.

1 № задача. **ЛЕЙНЕР**

2 ходышто мат.

Изи Ли-Тай-Чан

Макс Майн

Китайский Ли ялыш,
Ик шыже эрден,
Японский часть
Кучедалын пурен.
Японский бомба
Ты ялым йӧршеш
Шалатыш, пытарыш,—
Шикш, тул вел коеш.

* * *

Пожалтше уремыш
Японский солдат
Кучен китаянкым
Балкон дек конда.
Чот тудо кыралтын,
Шинча какарген,
Кушкедалтын тувыр,—
Вӱр шуко йоген.
Солдат китаянкым
Мато дек конден.
—Благородие ваше,
Вот тысе айдем!
Полковник Мато
Вуйым кӱш нӧлталеш:
—Тый кондо-ян тышке!
Допрос тӱҥалеш.
— Тыгай кугу ял гычын
Куш чыланат,
Каеныт, огыт кой,
Уке мо иктат?
Шога китаянка,
Ок ойло нимом.
Йошкаргыш, шыдешкыш
Полковник Мато.
— От ойло, от колышт,
Мом мые ойлем!
Вет мые колма гыч
Кертам утарен.
Ит лӱд тый, каласе,
Ачат куш каен?
Ала тудо шылын,
Партизан дек ушнен?
Нимом огеш ойло
Шога китаянка.
Полковник йошкаргыш,
Вияш кычкыра:
— Тылат теве порций,
Кочкат гын палет!
Полковник лупш дене
Китаянкым кырен.
Вӱранген, шӱлештын
Кия Китаянка.
Полковник Мато
Тудын деке мия.
— Ну, ойло-каласе,
Ачат куш каен?
Тиндене илшетым
Кертат утарен!
Китаянка вуйжым
Кӱш нӧлталеш:
— Сволочь кашак,
Колымашда шуэш!
Пӱтынь Китай
Элже верч шогалеш,
Тендам—шакше-влакым
Тыжеч ӱшталеш!
Полковник сырен.
Шинчажым карен;
Уэш китаянкым
Лупш дене кырен.

* * *

Кумда ял мучаш гычын
Кид гыч кучен,
Кондат солдат-шамыч
Йочам шӱдырен.
— Благородие ваше,
Ала куш куржеш.
Ме кучышна тудым;
Але пижеш.
Полковник Матон
Шинчаже каралте.
— Тол, йоча, тышке,
Лӱметым каласе?
— Лӱмем Ли-Тай-Чан,—
Рвезе ойла.
— Молан тышке мыйым
Конден улыда?
— А кушко куржат тый,
Кӧн деке кайнет?
Молан мемнан дечын
Тый шылын куржнет?
— Мый ялсе Ли-Тайын
Йочаже улам.
Вес ялыш—пашашке,
Пасушко куржам.
— Ачат кушто тыйын? —
Полковник йодеш,
— Молан тудо тушто,
Умбалне кошташ?
— Плантатор Чженлан
Пасушто пашам
Ыштат ешем-шамыч:
Ачам ден авам.
Мыят касем тушко
Ешемлан полшаш.
Чженын пасушкыжо
Рисым ӱдаш.
— Кушко каеныт
Ялда гыч чылан?
Кушто гын коштыт,
Огыт кой. Молан?
— Вич кече мый ялыш
Толде иленам,
Чженын пасушто
Пашам ыштенам.
Молан ом шинче кушко
Каеныт чылан.
Те колтыза мыйым,
Кученда арам?
Полковник Мато
Вуйым кӱшкӧ нӧлтен:
Тый, кае пасушко,
Кертат пашам ыштен.

* * *

Йӱлышӧ ялыш
Румбалге вола.
Салтак-влакын йӱкышт
Умбаке шокта.
Пычкемыш. Пылан.
Когар пуш пура.
Изи Ли-Тай-Чанже
Пакчашке пура.
Онча йышт умбачын,
Оружийым ужеш:
Пычал, пулемет
Тыла рашак коеш.
Сад дечын умбалне
Коеш еҥ тӱшка.
Онча Ли-Тай-Чанже,
Колеш, шыдешка...
Нушкеш эркын тудо,
Чодрашке шуэш.
Изи годсо модмо
Энгерже кодеш.

* * *

Кож-шамыч шогат.
Изирак чара вер.
Умбалне йылгыжын
Йога Чу энгер.
Партизан-шамыч шукын
Шинчат мутланен.
Туштак часовойышт
Шога оролен.
Йӧнгалтын йӱк лектe:
— Стой! Кӧ толеш?
— Мый—Ли-Тай-Чан!—
Йоча йӱк лектеш.
— Те колтыза мыйым,
Вашке пуртыза!
Командир тендан кушто?
Ужнем мый ышке!
Йочам,—Ли-Тай-Чаным
Командир ӧндалеш.
— Ну ойло, каласе.
Кӧ кодын ялеш?
— Ялна мемнан йӧршын
Йӱлен, шаланен,
Японский часть
Тенгече пурен.
Кунар еҥым пуштыч,
Лӱйышт, сакалышт.
Эрла тендан деке
Сеҥаш толаш маныч!

* * *

Отряд командир
Кынел шогалеш.
Партизан-шамычлан
Ойлаш тӱҥалеш:
— Мемнан мландынам,
Тиде рис пасунам,
Олыкнам, чодранам
Налнеже самурай.
Мемнан эргынам,
Ӱдырнам, ватынам
Пуштедат, мыскылат
Да налнешт шкенамат.
Кынелна чылан
Тушман ваштареш
Пӱтынь Китай
Элже верч шогалеш:
Ловушкым ышташ
Кӱлеш чылан.
Энгер гоч кӱварым
Шалатен кодыман.
Шып лийынат чылан
Командирым ончат.
— Ну кӧ ты пашаш
Огеш лӱд каяш?
— Командир, мыйым
колто,
Ойла Ли-Тай-Чан,—
Изи омыл мые,
Улам мый виян.
—Мемнамат колтыза!—
Йӱк шуко шоктен.
Аралем—мландемым!—
Весат каласен!

* * *

Умбалне кум ӱмыл
Нушкеш, пеш чоян.
Коклаштышт коешыс
Изи Ли-Тай-Чан.
Йога теве писын
Келге энгер.
Ончаш пешак шучко,
Тура кӱкшӧ сер.
Йышт нушкыт чылан пеш.
Кугу кӱвар дек.
Кум еҥ тольо тышке
(Энгер його тек!)

* * *

Япон солдат-шамыч
Ошкыл эртат.
Кугу кӱ кӱварым
Строй ден кӱзат...
Чашкер-влак шенгеч
Пулемет тототла.
Гранат-шамыч шукын
Пудештыт чылан.
Кӱвар кенеташте
Пудешт шалана.
Изи Ли-Тай-Чан
Шыргыжалын онча...
Отряд партизанский
Ик тымык эрден,
Изи герой ялыш
Строй ден пурен.
1940—41 ий.

Ответственный редактор
П. А. КЛЮКИН.

Э941. 5—5 Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.